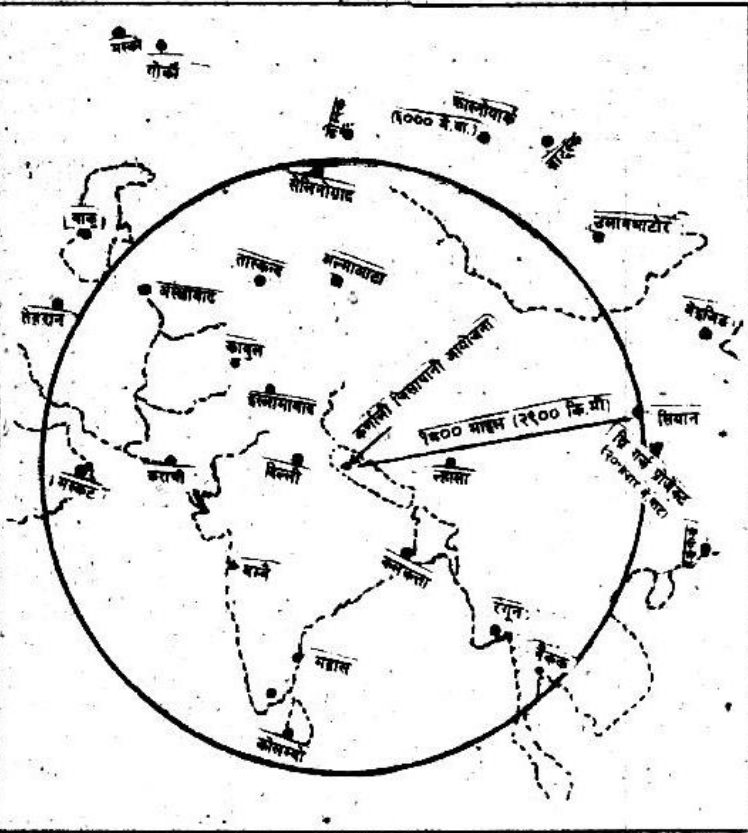

यस्तो छ 'इनरोन'को प्रस्ताव कर्णालीमा वर्षेनी २ अर्ब डलर घाटा

राजेन्द्र बाहाल काठमाडौं । नेपालको पानी-विजुली राजनीतिको रंगमञ्चमा भण्डै एक वर्षसम्म सफल र शानदार प्रदर्शन (चर्चा) गरेर बाहिरिएको महाकाली-पंचेश्वरको स्थान अब कर्णाली चिसापानीले लिने संकेत देखा परेका छन् । महाकाली-पंचेश्वर चर्चा मद्दथर भई नसक्दै एकाएक चर्चामा ल्याइएको सप्तकोशी, सुनकोशी उच्च बाँध सम्बन्धी बहस, 'फ्लप' फिल्म अर्थात् एक महिना नवित्दै जनमानसबाट हराएको छ ।

कर्णाली-चिसापानी आयोजनाको 'भी.शो.पि.शो.' दुई साता बाँधि (माघ १७ गते) नै जलश्रोत मन्त्रालयको प्रदर्शन (समा) कक्षमा सम्पन्न भइसकेको छ । नेपालका करीव एक दर्जन बरिष्ठ मन्त्रीहरू त्यस अवसरमा उपस्थित थिए । अमेरिकाको कर्जा

सम्बन्धी बहुराष्ट्रिय कम्पनी- एनरोन रिन्यूएबल इनर्जी कर्पोरेशनले कर्णाली-चिसापानी आयोजना सम्बन्धी यस्तै जानकारीमूलक प्रदर्शनी श्री ५ को सरकारका विद्युत सम्बन्धी कर्मचारीहरूको निमित्त पनि आयोजना गरेको थियो ।

माघ १७ गते इनरोन कर्पोरेशनका अध्यक्ष रबर्ट केलीको त्रिफेदुपश्चात्, कर्णाली-चिसापानी आयोजना निर्माण हुने दाबी सहितको भाषण गर्नु; गठबन्धन सरकारका मन्त्रीहरूले शुरु गरिसकेका छन् । कर्णाली-चिसापानी आयोजनामा इनरोनले प्रदर्शन गरेको 'इच्छा'लाई संयुक्त सरकारको कार्यकालमा भएको महत्वपूर्ण उपलब्धिको रूपमा गणना गर्नु थालिसकेको छ । इनरोन कै प्रस्तावको आधारमा, नेपालको विजुली चीनलाई पनि विक्री गर्ने नयाँ सभावनाको ढोका खुलेको दाबीहरू पनि गरिन थालेका छन् ।

प्रधानमन्त्री- मन्त्रीहरूका लोभलाग्दर र उत्साहबर्धक दाबीले जनसाधारण र संबद्ध विज्ञहरूको मनमा कर्णाली-चिसापानी आयोजनाको निर्माण तथा चीनलाई विजुली बेच्ने सम्बन्धी इनरोनको प्रस्तावप्रति तीव्र उत्सुकता पैदा भएको छ । सोही उत्सुकता शान्त

पार्नको लागि 'इनरोन'ले माघ १७ गते हात्पा मन्त्री एवं उच्च पदस्थ कर्मचारी समक्ष प्रस्तुत कर्णाली-चिसापानी आयोजनाको निर्माण सम्बन्धी प्रस्ताव यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

इनरोन
माघ १७ गते (जनवरी ३०, १९९७) नेपालका मन्त्रीहरू सामु चितरित टिपोट (आउट लाइन) अनुसार, इनरोनको कुल सम्पति १३.२ अर्ब डलर, वार्षिक आम्दानी ५२ करोड डलर र वार्षिक कारोबार ९ अर्ब डलर बराबरको छ । भारत लगायत विश्वका विभिन्न मुलुकहरूमा कार्यरत बहुराष्ट्रिय कम्पनी 'इनरोन'ले आफलाई ठूलो विद्युत आयोजनाहरूको निमित्त विश्व नेता' दाबी प्रस्ताव गरेको छ ।

'इनरोन'ले श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरेको प्रस्तावमा ४०० मेगावाटको अरुण-३ र करीव ११ हजार मेगावाटको कर्णाली-चिसापानी आयोजना निर्माण गरी चीन र भारतमा विजुली निर्यात गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । सो प्रस्ताव अनुसार, पहिलो चरणमा ३४०० मे.वा.विजुली निकालिने छ । अरुण-३ बाट सन् २००३ र कर्णालीबाट सन् २००६ सम्ममा

(पृष्ठ ५ पृष्ठमा)

कर्णालीमा

विजुली निकाली सक्ने प्रस्ताव 'इनरोन'ले श्री ५ को सरकार समक्ष राखेको छ ।

धेरै लागत: धेरै लाभ

इनरोनले कर्णाली तथा अरुण दुवै आयोजनाको लागत र त्यसबाट उत्पादित विद्युत ऊर्जाको मूल्य अधिकतम (हुनेसम्म महंगो) पार्दा, नेपाल तथा इनरोन दुवैलाई फाइदा हुने तर्क अगाडि सारेको छ । इनरोनको प्रस्ताव अनुसार, नेपालले यी आयोजनाहरूबाट प्राप्त गर्ने लाभ भनेको सलामी दस्तुर (रोयल्टी) र कर निर्यातकर तथा आयकर) नै भएको हुँदा, आयोजनाको लागत र ऊर्जाको मूल्य जति बढी भयो नेपालको आम्दानी पनि त्यति नै बढी हुन्छ ।

आयोजनालाई ठेक्का प्रतिस्पर्धामा लैजादा, आयोजना एवं ऊर्जाको लागत कम हुन गई नेपाललाई घाटा पर्छ भन्ने कुरा इनरोनले आफ्नो प्रस्तावमा स्पष्ट पारेको छ । आयोजना महंगो पारेर धेरै नाफा कमाउने कुरामा नेपालको र आफ्नो स्वार्थ मिल्ने दावी पनि इनरोनले गरेको छ । आयोजनालाई हुनेसम्म महंगो पार्ने सिद्धान्त अनुसार 'इनरोन'ले कर्णाली आयोजनाको कूल लागत ९ अर्ब डलर आँकेको छ ।

नेपालको आम्दानी

'इनरोन'ले श्री ५ को सरकारका मन्त्रीहरू समक्ष प्रस्तुत गरेको प्रस्तावमा अरुण- ३ तथा कर्णाली आयोजनाबाट श्री ५ को सरकारले प्राप्त गर्ने वार्षिक राजश्वको हिसाव दुई खण्डमा गरिएको छ । आयोजना निर्माण भएपछिको पहिलो १५ वर्षको अवधिमा रोयल्टी तथा निर्यात कर कम लाग्ने र आयकर लाग्दै नलाग्ने हुँदा, सो अवधिमा श्री ५ को सरकारलाई वार्षिक ७ करोडदेखि १२ करोड ७५ लाख डलरसम्म प्राप्त हुनेछ । तर, १५ वर्ष विती सकेपछि उक्त दुवै आयोजनाबाट घटीमा ६८ करोड डलर र बढीमा वार्षिक १ अर्ब १५ करोड डलर (करीव रु. ६६ अर्ब) राजश्व श्री ५ को सरकारले प्राप्त गर्नेछ । आयोजनाको आयु इनरोनले ५० वर्ष मानेको छ ।

विजुली बेच्ने बजार

'इनरोन'ले कर्णाली र अरुण- ३ बाट उत्पादित विजुली विक्री गर्नको लागि नेपाल, चीन र भारतको बजार प्रस्तावित गरेको छ । 'इनरोन'को प्रस्तावमा भारतभन्दा चीनको नाम पहिला लेखिएको छ । चीनको पश्चिमी विद्युत प्रसारण प्रणाली (ग्रिड)सम्म कर्णालीको विजुली पुर्याउनको लागि आयोजना स्थलदेखि शियान (Xian) शहरसम्म १८०० माइल (२९००

कि.मी.) (हवाई वा आकाशीय दूरी) लामो प्रसारण (ट्रान्समिशन) लाइन निर्माण गर्ने कुरा 'इनरोन'ले आफ्नो प्रस्तावमा उल्लेख गरेको छ । तर, माथि उल्लिखित लागत (९ अर्ब डलर)मा यो प्रसारण लाइनको लागत समावेश गरिए, नगरिएको कुरा स्पष्ट पारिएको छैन । विद्युत विशेषज्ञहरूका अनुसार, नक्साको आधारमा अनुमान गरिएको दूरी भन्दा कर्णाली शियानबीचको वास्तविक दूरी अर्थात् प्रसारण लाइन निर्माण गर्दाको दूरी कमिमा २५ प्रतिशत बढी हुन आउछ । यसरी कर्णाली आयोजना स्थलदेखि इनरोनद्वारा प्रस्तावित बजार (शियान)सम्म घटीमा ३ हजार ६०० कि.मी. लामो प्रसारण लाइन निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

कर्णालीदेखि शियानसम्मको लगभग पूरै भू-भागमा हिउँले ढाकेका ठूला ठूला पर्वत, श्रृंखला र निर्जन एवं मरुभूमितुल्य फोर्टहरू पर्दछन् । कर्णालीबाट उत्पादन हुने प्रचुर विद्युत शक्ति खपत गर्न चाहिने ठूलो उर्जा बजारको निम्ति 'इनरोन'ले शियानलाई रोजेको देखिन्छ । नेपालबाट नजिक पर्ने चीनका अन्य शहरहरू त्यति धेरै विद्युत खपत गर्ने अवस्थामा छैनन् । शियान, काठमाडौँबाट उत्तर-पूर्वमा पर्ने, चीनको पाचीन शहर हो । काठमाडौँदेखि शियानको दूरी, काठमाडौँ-ल्हासाभन्दा दुई गुणा बढी छ ।

कर्णाली आयोजनादेखि 'इनरोन'द्वारा प्रस्तावित बजार शियान कति टाढा पर्छ भन्ने अनुमान गर्ने प्रस्तुत नक्साले मद्दत पुर्याउँछ । कर्णाली आयोजनास्थलबाट शियानभन्दा बैकक, कोलम्बो, मस्कट, तास्कन्द आदि शहरहरू नजिक पर्छन् । 'इनरोन'ले छानेको चिनिया शहर 'शियान' चीनले निर्माण गर्न लागेको संसारकै सबैभन्दा ठूलो जलविद्युत आयोजना प्रि-गर्ज आयोजनास्थलबाट केही समय कि.मी. मात्र उत्तरमा पर्छ ।

संसारमा यति ठूलो र लामो (३६०० कि.मी.) एउटै विद्युत प्रसारण लाइन कतै अस्तित्वमा रहेको थाहा पाइएको छैन ।

'इनरोन'ले कर्णाली शियान प्रसारण लाइनलाई चीन र नेपालबीच मात्र नभई चीन र भारतबीच विद्युत खरीद-विक्री गर्ने माध्यमको रूपमा पनि हेरेको छ । कर्णालीको विजुली भारतमा पनि विक्री गरिने हुँदा, यही प्रसारण लाइनको माध्यमबाट चीन, नेपाल र भारतको विद्युत प्रणाली आपसमा जोडिन सक्छन् ।

भारतलाई फाइदा

कर्णाली-चिसापानी उच्च बाँध परियोजनालाई विद्युत उत्पादन गर्ने आयोजनाको रूपमा मात्र अधि

बढाउदा, यो आयोजनाको निर्माणबाट प्राप्त हुने सिंचाई तथा वातावरणीय लाभ (डाउन स्टीम बेनिफिट) एकलौटी रूपमा स्वतः भारतलाई प्राप्त हुने हुँदा, विद्युत खरीद सम्बन्धी सम्झौता गर्ने भारतले आलाटाला गर्ने छैन भन्ने विश्वास 'इनरोन'ले राखेको छ । 'इनरोन'को यो विश्वास निरर्थक पनि देखिदैन । नेपालले कर्णाली आयोजनाको अध्ययन अन्वेषणमा अहिलेसम्म पचासौँ करोड रुपैयाँ खर्च गरिसकेको छ । नेपालले ती अध्ययनहरूको आधारमा यसलाई बहुउद्देश्यीय आयोजनाको रूपमा अगाडि बढाउने नीति अपनाउँदै आएको छ । विद्युत उत्पादनमात्र सीमित नगरी आयोजनालाई बहुउद्देश्यीय बनाउँदा, नेपालले भारतबाट पानीको रोयल्टी कै रूपमा पनि अरबौँ प्राप्त गर्न सक्छ भन्ने मान्यता राखिदै आएको छ । तर, 'इनरोन' जस्तो एउटा बहुराष्ट्रिय उर्जा उत्पादकले कर्णाली आयोजना निर्माण गर्दा बहुउद्देश्यीय आयोजनाको रूपमा लाभको हिसाव गर्न मिल्दैन । फलतः भारतले उर्जासँगै नियन्त्रित पानीको लाभ स्वतः प्राप्त गर्न सक्छ ।

यही लाभ (डाउन स्टीम बेनिफिट)को लोभले भौँसाई विद्युत खरीद सम्बन्धी सम्झौताको टेबुलमा ल्याउन सकिन्छ भन्ने विश्वास 'इनरोन'ले आफ्नो प्रस्ताव पत्रमा व्यक्त गरेको छ ।

बर्षेनी २ अर्ब डलर घाटा

नेपालका 'विकास' मन्त्री र नेताहरूलाई संझौता निम्ति चाँडै तयार पर्ने हुटहुटी लगाउने उद्देश्यले 'इनरोन'ले केही लोभलाग्दा आँकडाहरू पनि प्रस्तावमा पारेको छ । प्रस्तावमा छिटो अगाडि बढ्नु पर्नाका कारणहरू बताउँदै भनिएको छ- 'कर्णाली आयोजनाको कार्यान्वयनमा हुने हरेक एक वर्षको ढिलाईले विद्युत महसूलमा १.२ देखि २.४ अर्ब डलर घाटा हुन्छ । त्यस्तै सरकारलाई राजश्वको रूपमा प्राप्त हुने ७ देखि ९.५ करोड डलर वर्षेनी गुमाउनु पर्छ । अर्थात् आयोजना कार्यान्वयनमा जति ढिलाई गर्‍यो, नोक्सानी त्यति-त्यति बढ्दै जान्छ ।

बैशाल्य प्रकाशनका निम्ति
बन्धु बापाद्वारा प्रकाशित
कार्यालय: कमलादी काठमाडौँ,
पो.ब.नं. ७७३८, फोन: २२४५५२
मुद्रक: सिष्टमेटिक प्रेस प्रा.लि.
मैतिदेवी, फोन: ४१९६००, ४२४४१९
कम्प्युटर: सुपर कम्प्युटर, कमलादी
फोन: २२४५५२
व्यवस्थापक: राजाराम पाठक
कानूनी सल्लाहकार: सुशील पन्त
कार्यकारी सम्पादक: राजेश धिमिरे
सम्पादक: राजेश दाहाल